

УДК:

DOI: [10.52754/16948661\\_2024\\_1\(4\)\\_13](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_13)

**ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК ИШМЕРДҮҮЛҮКТҮН НАТЫЙЖАЛАРЫНА УКУКТУ  
КОРГООНУН АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ**

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВА ЗАЩИТЫ РЕЗУЛЬТАТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ  
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**ACTUAL ISSUES OF RIGHT PROTECTION TO THE RESULTS OF INTELLECTUAL  
ACTIVITY**

**Кармышаков М.А.**

*Кармышаков М.А.*

*M.A. Karmyshakov*

**ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети**  
*к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет*  
*Candidate of Law, Associate Professor, Osh State University*

**Абдыкадыр уулу Э.**

*Абдыкадыр уулу Э.*

*E. Abdykadyr uulu*

**магистрант, Ош мамлекеттик университети**  
*магистрант, Ошский государственный университет*  
*Master's Student, Osh State University*

**Бекмаматова Н.**

*Бекмаматова Н.*

*Bekmatatova N.*

**магистрант, Ош мамлекеттик университети**  
*магистрант, Ошский государственный университет*  
*Master's Student, Osh State University*

## ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК ИШМЕРДҮҮЛҮКТҮН НАТЫЙЖАЛАРЫНА УКУКТУ КОРГООНУН АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

### Аннотация

Интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына байланыштуу мамилелер азыркы учурда, коомдо кеңири жайылган. Бирок, мамлекеттин көңүлүн коргоого көмөктөшкөнүнө карабастан, бузуулар беренелеринин ченемдеринде кадимки чарбалык иште гана эмес, тилекке каршы, чарба жүргүзүүчү субъекттердин ортосундагы атаандаштык чөйрөсүндө орун алгандыгын эске алуу менен, көптөгөн көйгөйлөр, мыйзамдардагы боштуктар бар, бул илимий коомчулукта көптөгөн карама-каршы концепциялардын калыптанышына өбөлгө түзөт. Демек интеллектуалдык ишмердүүлүктүн жыйынтыктарына карата коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууну өркүндөтүү боюнча изилдөө жүргүзүү максатка ылайыктуу деп эсептейбиз.

**Ачкыч сөздөр:** интеллектуалдык менчик, менчик, укуктарды коргоо, товар чыгарылган жердин аталышы, жарандык кодекс, географиялык көрсөткүч.

### **АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВА ЗАЩИТЫ РЕЗУЛЬТАТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

### **ACTUAL ISSUES OF RIGHT PROTECTION TO THE RESULTS OF INTELLECTUAL ACTIVITY**

#### Аннотация

Сфера действия на результаты интеллектуальной деятельности в настоящее время распространена обширно. Однако необходимо признать, что, несмотря на внимание государства, которое содействует ее защите, учитывая, что в нормах статьи нарушения встречаются не только в обычной хозяйственной деятельности, но и имеют место, к сожалению, в сфере соперничества между хозяйствующими субъектами, существует значительное количество проблем, пробелов законодательства, что способствует формированию в научном сообществе многочисленных и противоречивых концепций.

#### Abstract

The scope of the results of intellectual activities is currently widely distributed. However, it must be recognized that, despite the attention of the state that promotes its protection, in view of the fact that the provisions occur not only in ordinary economic activities, but, unfortunately, also in the field of rivalry between economic entities, there are significant problems and legal loopholes that contribute to the formation of numerous and contradictory concepts in the scientific community.

**Ключевые слова:** интеллектуальная собственность, право собственности, защита прав, наименование места производства, гражданский кодекс, географическое указание.

**Keywords:** intellectual property, ownership, protection of rights, name of the place of production, civil code, geographical indication.

Интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжалары адам укуктарынын контекстинде гана эмес, экономикалык жактан да зор мааниге ээ. Эксперттердин пикири боюнча, мамлекет интеллектуалдык укуктарды жана материалдык эмес активдерди башкаруунун сапатынын төмөндүгүнөн улам жыл сайын ИДПнын белгилүү бир үлүшүн жоготот. Ошондуктан, интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжасынын мааниси зор деп тыянак чыгарууга болот. Ушуга байланыштуу биздин өлкөдө мындай менчикти укуктук коргоо жана бүгүнкү күндө орун алган көйгөйлөр тууралуу маселе логикалык жактан келип чыгат [6].

Интеллектуалдык укуктарды коргоо контекстинде маанилүү маселелердин бири бул чөйрөнү жөнгө салуучу эл аралык жана улуттук ченемдердин катышы болуп саналат. Тилекке каршы, учурда бул чөйрөдө эл аралык жана улуттук укуктун ортосунда бир катар карама-каршылыктар бар. Алсак, азыркыга чейин КР Жарандык кодексинин 5-главасынын, 2-бөлүгүнүн ченемдери менен ойлоп табууларды, идеяларды жана башка материалдык эмес объектилерди жөнгө салуучу бир катар эл аралык актылардын ортосунда карама-каршылык бар[2].

Бул чөйрөдөгү коллизиялардын негизги себептери жөнүндө айтып жатып, терминологиядагы орун алган айырмачылыктарга, мыйзамдардын технологияларды өнүктүрүүдөн артта калышына жана интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына ар кандай объекттерди түшүнүүгө ар кандай мамилелерге көңүл бурууга болот.

Бүгүнкү күндө интеллектуалдык ишмердүүлүктүн же интеллектуалдык менчиктин (мындан ары - ИМ) натыйжаларына карата түшүнүктүн өзү боюнча да бирдиктүү пикир жок экендигин айта кетүү керек. Алсак, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин (КР ЖК) 1038-беренеси "интеллектуалдык ишмердүүлүктүн корголуучу натыйжаларын" жөнгө салат, ага илимдин, адабияттын, искусствонун ж. б. чыгармалары кирет. [3].

Ошентип, интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжалары им деп түшүнүлөт. Бул аныктама бир катар эл аралык эрежелерге каршы келет. Ошентип, интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына бүткүл дүйнөлүк уюмду түзүүчү Конвенцияга ылайык, ИМ деп, баарыдан мурда, адабий, көркөм, илимий чыгармаларга ж.б. тиешелүү укуктар түшүнүлөт [3]. Жогорудагы ыкмалардын ортосунда болгон карама-каршылык көрүнүп турат. Жалпысынан бул чөйрөдө улуттук жана эл аралык укуктун ортосунда макулдашылбагандык азыркыга чейин актуалдуу көйгөй бойдон калууда.

Көптөгөн илимпоздордун пикири боюнча, чоң укуктук мааниге ээ болгон эң маанилүү жагдай - бул интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларын түшүнүү. Ошентип, КР Жарандык кодексинин 1037-беренесинин 1-п. жана 1998-жылдын 14-январындагы КР Автордук укук жана чектеш укуктар жөнүндө № 6, Мыйзамынын 7-беренесинде интеллектуалдык менчик деп таанылган объекттердин тизмеси берилген [3]. ИМдин ушул беренесинин жоболоруна ылайык 13 объект эсептелет.

Кыргыз Республикасынын жарандык кодексиндеги жана Кыргыз Республикасынын автордук укук жана чектеш укуктар жөнүндөгү мыйзамындагы бул объекттердин тизмеси толук болуп саналат. Дал ушул жерде биздин өлкөдө ИМди жөнгө салуунун жана коргоонун фундаменталдык проблемаларынын бири жатат, анткени интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына Бүткүл дүйнөлүк уюмду түзүүчү Конвенциянын 2-беренесине ылайык

интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына объекттердин тизмеси толук болуп саналбайт.

ИМдин укуктук жөнгө салууну өнүктүрүү проблемасында олуттуу орун, демек, ага карата укуктарды коргоодо мамлекеттин бирдиктүү, комплекстүү мамлекеттик саясаты ойнойт.

ИМ чөйрөсүндөгү бирдиктүү мамлекеттик саясат бул чөйрөдө укуктук жөнгө салууну өнүктүрүүнүн зарыл шарты болуп саналат. Ушуга байланыштуу, ИМ чөйрөсүндөгү мамлекеттин алгачкы милдеттеринин бири - ИМди өнүктүрүүнүн мамлекеттик стратегиясын даярдоо жана кабыл алуу, анда так укуктук жөнгө салуу проблемасына өзгөчө көңүл бурулган. ИМге болгон укуктарды коргоого байланышкан көйгөйлөрдү чечмейинче, өзгөчө жаңы санариптик технологияларды жана жасалма интеллектти өнүктүрүү жарыгында бул чөйрөдө олуттуу жылыштарга жетишүү мүмкүн эмес, анткени. Мамлекеттик коргоо кепилдиктеринин жоктугу ар дайым бул чөйрөнүн бузулушуна жана, балким, анын толук бузулушуна алып келет.

ИМге карата укуктарды коргоонун маанилүү проблемасы болуп контрафактылык продукция, б.а. укук ээси эмес жана анын уруксатысыз өндүрүлгөн продукция эсептелет. Контрафактылык продукция укук ээлерине олуттуу зыян келтирип, аларды мыйзамдуу пайдадан ажыратат.

Белгилей кетүүчү нерсе, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине, тактап айтканда 5-бөлүмгө түзөтүүлөрдү киргизүү аркылуу. КР ЖК "товар чыгарылган жердин аталышы" укуктук категориясы менен катар жарандык укукта индивидуалдаштыруунун жаңы каражатын - географиялык көрсөткүчтү укуктук коргоо регламенттелген, аларга өзгөчө укуктар таанылат.

Географиялык көрсөтмө - жаңы белги, ал аркылуу белгилүү бир уникалдуу мүнөздөмөлөргө (сапатка, репутацияга жана башка) ээ болгон жана аймак (географиялык объект) менен түздөн-түз корреляцияга ээ болгон товар жекелештирилет. Бул белги менен товарларды каттоо тартиби жөнөкөйлөштүрүлгөн, буга байланыштуу өндүрүүчүлөрдөн белгилүү бир географиялык жерде жаратуу фактысын тастыктоо талап кылынат (региондо бир технологиялык этапты сатуу жетиштүү болуп саналат). Географиялык көрсөткүчтү колдонуунун максатка ылайыктуулугу жөнүндө суроо илимий адабияттарда кызыгууну жаратат.

Товар чыгарылган жердин аталышы жана географиялык көрсөтмө товарда жаратылыш шарттары же адам факторлору менен шартталган өзгөчө касиеттердин болушун болжолдогон белгилүү касиеттердин аркасында керектөөчүлөрдүн аң-сезиминде товар менен анын чыгарылган (даярдалган) аймагынын ортосунда туруктуу байланыш түзүлөт, керектөөчүлөрдүн товарга болгон ишеними жана ага болгон муктаждыгы калыптанат, бул өндүрүштү өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

Географиялык көрсөтмө географиялык объектинин аймагында болуп жаткан товарды идентификациялоого мүмкүндүк берет, бул чет өлкөлөрдөгү ата мекендик товарлардын жагымдуулугун жогорулатат жана ата мекендик өндүрүштү өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

ИМди коргоо контекстинде түздөн - түз санариптик технологиялардын өнүгүшүнөн жана, атап айтканда, интернет-аянтчалардан келип чыгат. Интернеттин пайда болушу жана

өнүгүшү ИМдин абалын кыйла начарлатты. Дүйнөлүк тармак ИМ укуктарын бузууну кыйла жеңилдетти. Ал эми укуктарды коргоо, тескерисинче, татаалдашып кетти.

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда интернет тармагын бирдиктүү жөнгө салуучу жок. Мындай ченемдик акт бул чөйрөнү жөнгө салуучу укуктук ченемдерди структуралаштырууга жана кодификациялоого өбөлгө түзмөк. Бул көйгөйдүн маанилүү аспектиси-Интернетте кылмышкерлерди табуу кыйынчылыгы жана аны менен байланышкан көйгөйлөр. Бул автор өзүнүн укуктарынын бузулгандыгын байкаса дагы, укук коргоо органдарына кайрылбай, өзүнүн мыйзамдуу укуктарын коргобоону артык көрөт. Ошондой эле калктын автордук укук жаатындагы сабаттуулугунун деңгээлинин төмөндүгүнө көңүл буруу зарыл.

Тилекке каршы, мындай көйгөй өтө актуалдуу. ИМ ээлеринин өз укуктарын билбегендиги алардын жазасыз бузулушуна алып келет. Ошол эле, өз кезегинде, жазанын жоктугун билип, эреже бузгандар өздөрүнүн мыйзамсыз иш-аракеттерин гана күчөтүшөт.

Интернет - чөйрөнү, атап айтканда, ИМди камсыз кылуу контекстинде жөнгө салуучу жыйынды ченемдик актыны түзүү бул проблемалардын мүмкүн болгон чечими болуп саналат. Мындан тышкары, укуктук сабатсыздык маселесин комплекстүү изилдөө жана чечүү зарыл. Бул көрүнүштүн негизги себептерин аныктап, аны жоюу үчүн конкреттүү кадамдар жасалышы керек. Укуктук сабаттуулукту жогорулатуу коомдук мамилелердин бардык чөйрөсүнө, анын ичинде бул учурда ИМге карата укуктарды коргоо чөйрөсүнө оң таасирин тийгизет.

Интеллектуалдык укуктардын жаңы объектилеринин пайда болушу маанилүү аспект болуп саналат. Мисалы, ЭЭМ үчүн программаларды карата плагиат салыштырмалуу дээрлик эч кандай практика. Ошондой эле интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына жарандык-укуктук келишимдер менен гана эмес, мыйзам деңгээлинде да коомчулукту коргоо зарыл.

Ошентип, интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына болгон укуктун айрым кемчиликтерин жоюу боюнча бийликтин чектелген чаралары жалпысынан көйгөйлөрдү чечпейт. Бул чөйрөдөгү проблемаларды чечүү үчүн интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына мыйзамдарды түп тамырынан кайра карап чыгуу жана кайра куруу зарыл.

Жыйынтыктап айтканда, аларды кабыл алуу Кыргызстанда бүгүнкү күндө болгон ИМди коргоо проблемаларын чечүүгө чоң же азыраак деңгээлде өбөлгө түзүүчү чаралардын чөйрөсүн кыскача баяндоо зарыл. Айта кетчү нерсе, бул көйгөйлөр биздин өлкөгө гана тиешелүү эмес жана көп учурда башка өлкөлөрдө да орун алууда.

Ошондуктан, бир гана макулдашылган жана комплекстүү иш-аракеттер ИМди ар тараптуу коргоону камсыз кыла алат деп түшүнүү керек. Ушуга байланыштуу, Кыргыз мыйзамдарынын айрым жоболорун, атап айтканда, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 5-бөлүмүндө ИМди укуктук жөнгө салууга тиешелүү жоболорду өзгөртүү жана алардын эл аралык укуктун ченемдерине шайкеш келбестигин жана макулдашылгандыгын камсыз кылуу зарыл.

Мүмкүн болушунча улуттук эл аралык мыйзамдардын ортосундагы бардык карама-каршылыктарды жоюу зарыл. Мындан тышкары, интернет тармагына өзгөчө көңүл буруу керек. Биз азыр көрүп жаткан санариптик технологиялардын дүркүрөп өнүгүшү сөзсүз түрдө

ИМге да таасирин тийгизди. Укуктарды коргоо процедурасы татаалдашып, мындай укук бузуулардын саны кыйла көбөйдү.

Ошондой эле, изилдөөчүлөр жасалма интеллект тарабынан интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына укук объектилерин түзүү көйгөйүн белгилешет: мындай объекттерге укук ээси ким болот (иштеп чыгуучу, ээси, коом же жасалма интеллект өзү), бул чыгармаларды ким коргойт, ошондой эле бул чыгармалар интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына объект болуп эсептелеби.

Ошондой эле ИМди өнүктүрүү мамлекетти Кыргызстанда ИМди өнүктүрүүнүн бирдиктүү, комплекстүү стратегиясын кабыл алуу зарылдыгынын алдына коет. Бул ченемдик-укуктук актынын маанилүүлүгү КР им институтун өнүктүрүүнүн багыттарын, негизги максаттарын жана милдеттерин коюуда турат.

Калктын укуктук сабаттуулугу укуктарды коргоону камсыз кылуучу маанилүү фактор болуп саналат. Айрыкча ИМ контекстинде анын деңгээлин тынымсыз жогорулатуу ИМди коргоонун натыйжалуулугун жогорулатат.

### **Колдонулган адабияттар**

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 05.05.2021-ж
2. Закон КР об авторском праве и смежных правах то 14 января 1998 года № 6. (с последними изменениями на 17 марта 2023 года №62) [1]
3. Гражданский Кодекс Кыргызской Республики от 8 мая 1996 года № 15 (с последними изменениями на 11 апреля 2023 года № 86) [2]
4. 4.Интеллектуальной деятельности [сайт]. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/283807> (дата обращения: 23.09.2021). [3]
5. <https://journal.oshsu.kg/index.php/law/article/view/789/502>
6. Айбек Уулу, А. институты права интеллектуальной собственности / А. Айбек Уулу, Ж. С. Айтбаева // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 1, № 3. – С. 109-118. – DOI 10.52754/16947452\_2021\_1\_3\_109. – EDN GQJMEG.